

SAMENVATTING van het ORNITHOLOGISCHE DEEL van het rapport
OVER HET UILENONDERZOEK 1963-1966 in het AMSTERDAMSE BOS

In februari 1963 begonnen A. Hartog en F. Versluys in het Amsterdamse Bos met een braakballenonderzoek, dat later meer het karakter kreeg van een algemeen uilenonderzoek. Het onderzoek geschiedde in hoofdzaak bij de Ransuil (*Asio otus* (Linnaeus)), in mindere mate bij de Bosuil (*Strix aluco* (Linnaeus)). Bij dit onderzoek zijn wij geholpen door de Dienst der Publieke Werken en door de Heren H.F. Arentsen, P.W. Brander, J.J. Frieswijk, J.H.C. de Groot, A. de Jong, F. de Jong, V. van Laar en F. Vera.

In de door ons verzamelde braakballen van de Ransuil zaten 2739 prooidieren; deze zijn als volgt verdeeld:

	<u>A.H. en F.V.</u>		<u>Uttendörffer</u>	
Woelmuizen	1863	68.0 %	41.652	82.0 %
Ware muizen	539	19.7 %	4.229	8.3 %
Spitsmuizen	27	1.0 %	202	0.4 %
Vogels	292	10.7 %	4.476	8.8 %
Overige prooidieren	14	0.6 % +	268	0.5 % +
	<u>2739</u>	<u>100.0 %</u>	<u>50.827</u>	<u>100.0 %</u>

(ter vergelijking dienen de resultaten van de Duitse onderzoeker Prof. Uttendörffer)

Als "overige prooidieren" vonden wij 8 insecten, 1 mol, 1 eekhoorn en 4 slakken. Dat slakken door uilen gepakt worden, was in de literatuur onbekend.

Wanneer wij het percentage vogels bekijken, is het niet verwonderlijk, dat wij 7 vogelringen gevonden hebben, n.l. 1 duivering, 2 "valse" ringen en 4 "echte" ringen. De twee "valse" ringen vonden wij in april 1963 in een grote partij braakballen; zij zijn vermoedelijk afkomstig van clandestiene vogelringers. De vier "echte" ringen zijn de volgende:

- 9-12-1963 ring van adult ♂ keep (*Fringilla montifringilla*), geringd op 28-1-1962 op de Diemerzeedijk.
- 19-4-1963 ring van adult ♂ vink (*Fringilla coelebs*), geringd op 11-8-1962 op de Diemerzeedijk.
- 1 -2-1964 ring van adult ♀ groenling (*Chloris chloris*), geringd op 5-10-1963 in het Sparregat nabij Wassenaar.
- 18-4-1964 ring van eerstejaars ♀ groenling (*Chloris chloris*), geringd op 11-8-1963 op de Diemerzeedijk.

In de jaren 1963, 1964, 1965 en 1966 hebben wij het Amsterdamse Bos geïnventariseerd op uilen. De resultaten zijn als volgt:

	<u>1963</u>	<u>1964</u>	<u>1965</u>	<u>1966</u>
Ransuil - voltooid	11	14	16	10
Ransuil - niet voltooid	1	6	2	2
Bosuul - voltooid	1	2	3	4
Bosuul - niet voltooid		1	1	1

(uilen - blz. 2)

In deze 4 jaar zijn er dus in totaal 62 nestelpogingen van de ransuil geweest, verdeeld over 38 nesten. Van deze 62 pogingen zijn er 51 effectief geweest en volgden er per keer gemiddeld 3 jongen. Gedurende de laatste vier jaar hebben dus zo'n 150 jonge ransuilen hun bedelroep door het Bos laten klinken, tegen 23 jonge bosuilen. Verschillende nesten zijn meer dan eenmaal als broedplaats gebruikt, n.l. 8 driemaal en 7 tweemaal.

Ten aanzien van de nesten kan het volgende opgemerkt worden: ongeveer 80 % van de nesten waren oude kraaienesten in bomen - meestal esdoorns - die hoger waren dan 15 m, en waarin het nest 4.5 - 2.5 m onder de top lag; ongeveer 20 % van de nesten waren oude eksternesten in bomen - meestal zomereiken - die lager waren dan 8 m en waarin de nesten op 5 - 7.5 m hoogte lagen.

In hoeverre hier van "nestkeuze" sprake is, is geheel onbekend. Weliswaar is het aantal nesten door uilen bezet bekend, doch niet het totaal aantal beschikbare nesten; ook niet hoeveel nesten bewoond zijn door kraaien, eksters, duiven, gaaien, torenvalken, eekhoorns, etc. Evenmin is bekend in welke mate de ouderdom en de samenstelling van de bospartijen van belang zijn voor de nestwijze van kraai en ekster. In de komende jaren zullen wij ons meer op deze oecologische aspecten toeleegen.

Het braakbalonderzoek veranderde langzamerhand in een algemeen uilenonderzoek. Vandaar dat er ook iets uit de levenscyclus van de Ransuil verteld kan worden.

Wanneer de jonge ransuilen nog in het nest verblijven en zij worden verontrust, dan volgt als reactie daarop o.a. het bekende "snavelknappen". Dit "snavelknappen" kan beter "tongknappen" genoemd worden, omdat zij dan, naar wij hebben waargenomen, met de tong tegen de binnenkant van de snavel tikken.

Nadat de jongen het nest verlaten hebben, blijven zij nog ongeveer 2 maanden in het nestbos; mogelijk worden zij gedurende deze hele periode nog door de ouders gevoerd.

Daarna verlaten zij in familieverband deze omgeving. Dit verband wordt in de ruiperiode van de ouders verbroken.

De jongen van de diverse nesten vormen een z.g. "wintergroep" en bevinden zich dan meestal in naaldboomcomplexen; echter ook in jong, dicht opeenstaand loofhout met grote dekking door nog niet gevallen bladeren of in dichtopeenstaand loofhout zonder die dekking in gebieden, waar het publiek niet kan komen.

Naar onze mening bestaan deze wintergroepen later niet meer alleen uit jongen, doch ook uit trekkende uilen; de groepen worden dan aangevuld met oudere vogels.

Bij regelmatige contrôles op verschillende roestplaatsen, ook buiten het Amsterdamse Bos, is n.l. gebleken dat de aantallen roestende uilen variabel zijn, eenmaal zelfs van 7 naar 43 binnen een week, terwijl de aantallen op de andere roestplaatsen constant bleven.

Op de roestplaatsen hebben wij het uitvliegen van de Ransuilen regelmatig gadeslagen. Als regel ontwaakt het mannetje het eerst, waarna hij begint te roepen. Vervolgens wordt het wijfje wakker en begint ook te roepen. Wij hebben de indruk gekregen dat het roepen der beide sexen op de roestplaats geen reactie veroorzaakt van mannetjes tot wijfjes of omgekeerd. Zij roepen dan als het ware langs elkaar heen.

(uilen - blz. 3)

Op het ontwaken volgt onvermijdelijk het fatsoeneren der vleugels.

Vlak voor het uitvliegen vliegt de uil steeds naar dezelfde boom, vrijwel steeds een loofboom, waar hij een braakbal deponeert. Het tijdstip van uitvliegen, evenals dat van het ontwaken, lijkt 's winters afhankelijk te zijn van de lichtintensiteit en 's zomers min of meer van een inwendige klok.

In het begin van het onderzoek werden de braakballen altijd door de eerste auteur verzameld, die toen in een fel blauwe jas gekleed was. Aanvankelijk vlogen de uilen weg, maar later bleven zij rustig zitten als hij verscheen. Hetzelfde gebeurde als zij reeds eerder op de dag door anderen waren opgejaagd. Dit zou het gevolg kunnen zijn van het feit, dat hij altijd op ongeveer dezelfde tijd en met regelmatige tussenpozen braakballen verzamelde. Toen hij echter in een groene jas verscheen, vlogen de uilen weg. Het bovenstaande geldt alleen voor één bepaalde roestplaats.

Een ander geval van mogelijke herkenning is het volgende.

Op een keer maakten F. Versluys en A. de Jong geluidsopnamen bij een ransuilnest. Het ouderpaar reageerde bijzonder fel, toen F. Versluys met een microfoon bij het nest kwam, maar allengs werden de reacties minder fel totdat tenslotte het geluid geheel verstomde. Hij kon weggaan en terugkomen, het gaf allemaal niets; maar toen A. de Jong met de microfoon naar boven klom, alarmeerden de beide uilen ineens weer.

Als het eerstgenoemde geval inderdaad op herkenning berust, dan zou dit drie verschillende zaken bewijzen, n.l. dat dezelfde ransuilen gedurende lange tijd op dezelfde roestplaats zitten;

dat de ransuilen kleuren kunnen onderscheiden, te meer daar de beide gebruikte kleuren zeer nauw verwant zijn; en dat ransuilen een "herinneringsvermogen" bezitten.

Het tweede geval zou zeer misschien een aanwijzing kunnen zijn, dat ransuilen in staat zijn verschillende personen uit elkaar te houden, op welke gronden dan ook.

Hoewel wij ons ongeveer een beeld hebben gevormd van de levenswijze van de ransuil, duiken er soms vreemde mysteries op. Eén ervan zullen wij hieronder vermelden: In één nest troffen wij achtereenvolgens aan:

6-5-1964	4 eieren
23-5-1964	2 eieren en 1 pullus
30-5-1964	2 levende en 2 onthoofde pulli
6-6-1964	2 levende pulli
12-6-1964	3 levende pulli
13-6-1964	2 levende pulli.

Afgezien van het feit, dat de aantallen op de tweede en vijfde waarnemingsdatum niet kloppen, blijft het geheel toch vreemd; vandaar dat wij dit nest niet de normale 3 keer bezochten, doch 6 maal. Over dit mysterie zullen wij slechts ten aanzien van 30 mei 1964 onze theorie uiteenzetten.

(uilen - blz. 4)

Er zijn vier mogelijkheden, n.l.:

1. de andere jongen hebben deze pulli onthoofd.
Opgemerkt moet worden dat het oudste en het jongste gedood waren.
2. het eigen ouderpaar kan deze jongen gedood hebben in verband met eventuele voedselschaarste.
3. een andere uil kan deze jongen gedood hebben.
4. het eigen ouderpaar kan andermans pulli als voedsel hebben aangevoerd.

Omtrent dit geheel dient nog te worden opgemerkt, dat koolmezen (*Parus major*) in gevangenschap andere volièrevogels de schedels inpikken, omdat zij de hersenen blijkbaar als een lekkernij beschouwen.

Ook individuele gedragingen spelen een grote rol.

Wij hebben opgemerkt dat als wij een nestboom van een ransuil beklommen, in het algemeen het wijfje wegvloog, - soms zeer laat -, dan naar het mannetje vloog, waarop beide op tamelijk grote afstand soms af en toe enkele geluiden lieten horen. Tijdens het maken van geluidsopnamen bij een ransuil-nest is het eenmaal voorgekomen, dat het mannetje enkele malen op de onderzoeker dook, waarbij hij hem eenmaal met de klauwen in de haren greep.

Uit de literatuur is bekend, dat de Bosuil een zeer agressieve vogel is. Op 3-5-1966 wilden wij 3 bosuilbroedsels ringen. Bij het eerste nest konden wij het wijfje van de jongen tillen en óók ringen.

Bij het tweede nest vloog het wijfje weg en liet zich tijdens het ringen niet meer zien.

Bij het derde nest viel de oude Bosuil tot tweemaal toe aan; de tweede maal zo fel dat van verder ringen geen sprake meer kon zijn en de eerste auteur zich onder doktersbehandeling moest stellen. De waarschuwing van Eric Hosking kan nu door hem volledig onderschreven worden.

Een laatste opmerking over het roepen der uilen.

In het algemeen roepen zij het meest ten tijde van het uitvliegen en vlak daarna; vervolgens vanwege de jacht een stille periode tot omstreeks middernacht. Dan roepen zij weer veel, om een tweede stille periode in te gaan tot de tijd van het invliegen.

Literatuuropgave:

Hosking, E.

Birds of the Night.

Husson, A.M.

Zoölogische Bijdragen no. 5.

Uttendörffer, O.

Die Ernährung der Deutschen Tagraubvögel und Eulen.

A. Hartog,

Admiralengracht 205hs, Amsterdam. W.

F. Versluys,

Geuzenstraat 37^{II},

Amsterdam. W.

Tf. 18 63 30